

NAUCZYCIEL AKADEMICKI A WYCHOWANIE

Andrzej Urbaniak

Politechnika Poznańska, Poznań

Instytut Informatyki

andrzej.urbania@cs.put.poznan.pl

*Wszyscy: nauczyciele, rodzice, uczniowie,
zaufajcie mocom wiary, dobra i ofiarnej służby.
To wszystko drzemie w sercach młodych pokoleń,
ale to trzeba obudzić, umocnić i rozwinąć,
stosownie do wymagającej miłości Jezusa Chrystusa.*

Św. Jan Paweł II

(Spotkanie z rektorami szkół wyższych – Rzym 1997)

Streszczenie

W pracy nauczyciela akademickiego niewątpliwie dominującą rolę odgrywa naukowa rzetelność prowadzonych badań i dbałość o wysoki poziom merytoryczny przekazywanej wiedzy. Często na dalszy plan schodzą problemy natury wychowawczej. Opracowany w 1997 roku przez Polskie Towarzystwo Nauczycieli Kodeks Etyki Nauczycielskiej zwraca uwagę na aspekty moralne w pracy nauczyciela. Treścią referatu jest analiza podstawowych zadań nauczyciela akademickiego w tym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem faktu, iż oddziaływania wychowawcze dotyczą osób reprezentujących już określone postawy moralne i w wielu przypadkach mających za sobą różne doświadczenia życiowe. Z perspektywy własnego doświadczenia w pracy naukowo-dydaktycznej na różnych profilach kształcenia (humanistycznym, technicznym, teologicznym), jak również różnych poziomach edukacji próbuję wskazać, moim zdaniem, najistotniejsze zadania nauczyciela akademickiego odnoszące się do sfery duchowej, a w szczególności do sfery moralnej. Niezwykle cenne wskazówki do pracy wychowawczej zawiera nauczanie św. Jana Pawła II zawarte w Jego listach do młodych przygotowywanych z okazji światowych spotkań młodych. Wskazują one na niezwykle istotne wartości, na których można oprzeć pracę z młodzieżą zachowując postawę godności i szacunku dla wychowanka, niezależnie od jego poglądów i demonstracyjnych zachowań.

Słowa kluczowe: nauczyciel akademicki, kodeks etyczny, wychowanie

Key words: academic teacher, ethical code, upbringing

1. Wprowadzenie

Proces wychowania człowieka opisuje się w różny sposób. Jest jednak kilka podstawowych elementów, które są niezbędne do jego realizacji. Każde sensowne wychowanie wymaga zdefiniowania celu wychowania oraz systemu wartości w jakich będzie się odbywać. Na użytek naszych rozważań możemy przyjąć, że wychowanie jest procesem kształtowania osobowości wychowanków do w pełni ludzkiego przeżywania wszystkich przejawów życia, z poszanowaniem godności każdego człowieka. Takie rozumienie jednoznacznie precyzuje CEL WYCHOWANIA oraz wymaga odniesienia do określonego SYSTEMU WARTOŚCI (Meissner, 1998). O ile zwykle nie podważa się znaczenia i sformułowania celu wychowania, o tyle często próbuje się przeciwstawić systemowi wartości swoiście rozumiany liberalizm (Śliwowski, 1998; Dobrzyńska, 1999). Liberalizm ten rozumiany jest jako pozostawienie wyboru takich czy innych wartości, przy czym wybór ten jest w gestii wychowanka. Najczęściej rozpatruje się tu takie pojęcia jak: tolerancja, swoboda głosu opinii, nienarzucanie swej woli (Szablak, 2000). Przy takim postawieniu sprawy trudno jednoznacznie określić reguły postępowania, gdyż np. tolerancja bierze w nawias dobro i żąda obojętności nawet wobec zła; swoboda głosu opinii bierze w nawias prawdę – w imię swobody można nawet kłamać; nienarzucanie swej woli eliminuje możliwość skutecznego oddziaływania na ludzi zagrażających społeczeństwu. W odniesieniu do systemu wartości należy zaznaczyć, iż pojęcie wartości nie może być traktowane idealistycznie, jako nie istniejące realnie. W kontekście wychowania można przyjąć praktyczne rozumienie tego pojęcia zaproponowane przez Dziewieckiego¹ (Dziewiecki, 2000). Miarą systemu wartości jest dobry czyn – realne dobro, które powstaje wskutek działalności człowieka. Można tutaj przypomnieć starą i prostą zasadę: „Czyń dobro, zła unikaj!”. Aby tę zasadę realizować należy spełnić kilka warunków. Są to: poznanie (rozdzielenie) dobra i zła, akceptacja dobra, umiejętność osiągnięcia dobra (Urbaniak, 2001). Fakt, iż realizacja tego nie jest prosta ani łatwa, zawarty jest już w słynnym powiedzeniu Owidiusza: *Video meliora proboque, deteriora sequor*².

Zasygnalizowane powyżej podstawowe zagadnienia związane z wychowaniem są obowiązujące na wszystkich etapach procesu wychowania. We wczesnych etapach wychowania (okres dzieciństwa, szkolny) wpływ najbliższego otoczenia jest największy. Wówczas dominującą rolę w tym procesie mają rodzice, a szerzej środowisko rodzinne, szkoła (wychowawcy i nauczyciele) oraz środowisko rówieśnicze. Ten okres życia w sposób jednoznaczny wpływa na postępowanie w wieku młodzieńczym, w którym kształtują się poglądy na najważniejsze sprawy życiowe. Oddziaływanie zewnętrznych czynników

¹ Ks. M. Dziewiecki proponuje przyjąć, że wartości to: cele, normy i zasady postępowania, odkryte w oparciu o doświadczenie psycho-pedagogiczne, które umożliwiają rozwój wychowanka oraz osiągnięcie przez niego trwałej satysfakcji życiowej. Oznacza to równocześnie wcześniejsze przyjęcie pewnej filozofii życia oraz związanych z nią norm moralnych czy religijnych.

² Widzę rzeczy lepsze i aprobuję je, lecz podążam za gorszymi.

sukcesywnie maleje, lecz ma miejsce przez całe życie, uzupełniając, a czasem korygując dotychczasowe postawy i zachowania. Dojrzała osoba ma świadomość, że proces wychowania realizowany jest w ciągu całego życia i stanowi istotne uzupełnienie i odniesienie do etapu określanego mianem samowychowania.

2. Wychowanie integralne

Najogólniej mówiąc, problemem wyboru działań chroniących dobro osób zajmuje się etyka. W tym sensie ma ona niezwykle istotne znaczenie w wychowaniu i jest ściśle związana z systemem wartości. System wartości stanowi bowiem proberz (kryterium) procesu wychowania. Współczesny człowiek funkcjonuje w atmosferze dominacji rozumu. Pojawia się zatem często postawa zwana intelektualizmem moralnym, w której pierwszeństwo ma rozum przed wolą. Element woli człowieka schodzi na plan dalszy i ma znaczenie tylko wtedy, gdy rozum nie może nic odpowiedzieć. Zwykle w takiej sytuacji działanie jest raczej podporządkowane wrażeniom, doznaniom, a nie woli. Umiejętne korzystanie z rozumu daje określoną wiedzę człowiekowi, a ta jest warunkiem czynu, ale nie wystarczy do zaprowadzenia człowieka do samodzielnego postępowania zgodnie z prawem moralnym. W centrum wychowania znajdują się zatem sprawności moralne, które należy wykształcić, by być zdolnym do właściwych wyborów we wszystkich dziedzinach życia człowieka. Wykształcenie tych sprawności zwie się często procesem formacji wychowanków (Ruciński, 1999; Urbaniak, 2012).

Ogólnie przyjęty system wartości wskazywany przez szereg dokumentów międzynarodowych (m.in. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r. oraz późniejsze) przyjmuje za podstawową wartość **człowieka i jego godność**. W dalszej kolejności przyjmuje się, że dla każdego człowieka istotnymi wartościami są: prawda, dobro, życie, sprawiedliwość, pokój, rodzina (Wolicki, 1999). Łatwo zauważyć, że są to wartości chronione przez Dekalog – są to zatem również wartości chrześcijańskie. W chrześcijaństwie wartości te są wzbogacone o prawdy ewangeliczne, dodające im swoistej głębi. Właściwie wartością wyróżniającą system wartości chrześcijańskich jest MIŁOŚĆ. Wartość ta uznawana jest również w innych systemach wartości, chociaż nie zawsze jej rozumienie jest identyczne z rozumieniem chrześcijańskim (łac. *caritas*). Budowanie życia społecznego i rodzinnego bez uznania wartości, jaką jest miłość, stanowi niezwykle trudne zadanie – chyba wręcz niemożliwe (Jan Paweł II, 2005).

Tak rozumiany proces wychowania, obejmujący całego człowieka widzianego jako osobę – jedność fizyczno-cieleśną – określa się mianem personalizmu wychowawczego (Jan Paweł II, 1979). Główną zasadą personalizmu wychowawczego jest reguła, która zakłada odniesienie procesu wychowania do integralnej (holistycznej) wizji osoby z całym bogactwem „talentów”, jakie posiada (Jan Paweł II, 2005). Pojęcie talentów rozumieć należy szeroko, gdyż nie chodzi tu tylko o wybrane dobre umiejętności, lecz również takie, które – z punktu widzenia wybranego systemu wartości – wymagają korekty. Proces wychowania, rozumiany integralnie, winien – z jednej strony – rozwijać dobre cechy osoby, a z drugiej –

skutecznie korygować (a czasem nawet usuwać!) negatywne zachowania. Na integralność procesu wychowania zwracają również uwagę zapisy prawa oświatowego, określające cel wychowania jako pomoc uczniom w kształtowaniu postaw akceptujących swoje człowieczeństwo we wszystkich jego przejawach. Oznacza to konkretnie dbałość o rozwój takich elementów jak: sprawność fizyczna, zdolność postrzegania i kojarzenia, ukierunkowywanie uczuć i emocji, rozwój postaw prospołecznych, rozwój intelektualny, moralny i duchowy oraz kształtowanie woli (Urbaniak, 2001a). Wszystkie te elementy stanowią istotne czynniki warunkujące harmonijny rozwój osoby. Wybiórcze przewartościowania w poszczególnych elementach prowadzą do zagrożeń nie tylko dla osoby wychowanka, ale również dla innych osób, a czasem dla całych społeczności³. Człowiek jest osobą, która otrzymała w darze wolność, i stąd też wychowanie integralne winno prowadzić do jej odpowiedzialnego wykorzystania (Jan Paweł II, 1979). Na znaczenie integralności wychowania zwraca uwagę również *Kodeks etyki nauczycielskiej* (Kodeks etyki, 1997), który w zasadach szczegółowych etyki nauczycielskiej w punkcie I.3 mówi: „Nauczyciel troszczy się o wszechstronny i harmonijny rozwój ucznia i studenta w sferze intelektualnej, duchowej, moralnej, estetycznej, fizycznej i społecznej”.

Nauczyciel akademicki spotyka się z wychowankiem w późnym okresie jego rozwoju, już po wielu latach kształtowania w domu rodzinnym oraz na różnych szczeblach edukacji szkolnej. Zdaniem wielkich pedagogów i wychowawców proces wychowania trwa całe życie, zatem oddziaływanie wychowawcze jest możliwe i ważne na wszystkich etapach życia. Nie jest ono również bez znaczenia w okresie studiów, kiedy jednym z realizatorów tego oddziaływania jest nauczyciel akademicki. Nie jest to najczęściej oddziaływanie dominujące, lecz nawet uwzględniając jego fragmentaryczność warto z tej możliwości skorzystać, gdyż, jak pokazuje doświadczenie, czasem nieistotny na pozór element może spowodować daleko idącą zmianę myślenia czy sposobu postępowania⁴.

3. Godność i misja nauczyciela

Nakreślona powyżej koncepcja integralnego wychowania osoby – studenta, jak również sytuacja wychowawcza, w jakiej funkcjonuje nauczyciel akademicki, stawiają przed nim specyficzne zadania, niewątpliwie różne od tych, jakie winni realizować nauczyciele wychowawcy w szkole podstawowej i średniej

³ Np. przewartościowanie w zakresie rozwoju fizycznego prowadzi do kultu ciała, sprawności fizycznej i wartościowaniu człowieka wyłącznie przez pryzmat wyglądu, urody. Nieopanowanie emocji prowadzi do uzależnień (np. pornografia). Przewartościowanie elementu społecznego może skutkować nacjonalizmem, a brak refleksyjności w zakresie ducha może być źródłem fanatyzmu religijnego.

⁴ Różne badania podkreślają zgodnie znaczący wpływ środowiska na kształtowanie studenckich postaw, szczególnie w przypadku nagłej zmiany dotychczasowego środowiska domu rodzinnego na życie w oderwaniu od rodziny i wtopieniu się w środowisko społeczności studenckiej.

(Augustyniak, 2004; Kleszcz, 2011; Węgrzecki, 2004). Specyfika ta nie tyle dotyczy samych istotnych wartości wychowawczych, co sposobu ich przekazu. Skuteczność tego przekazu uzależniona jest w głównej mierze od cech osobowych wychowawcy, gdyż dominującą formą tego przekazu jest świadectwo, a nie przekaz werbalny. Należy zatem pochylić się nad pytaniem, z czego wynika godność nauczyciela – wychowawcy (Kleszcz 2011; Rybicki 1993; Wadowski 2011). Według Jana Pawła II, każdy człowiek posiada godność i jest to wartość niezbywalna, co oznacza, że nikt nie może człowieka pozbawić tej wartości (Jan Paweł II, 1979; Tenże, 2005; Sławiński, 2011). Wynika ona wprost z faktu stworzenia na Boży obraz i podobieństwo. O ile osoby nie można pozbawić godności, o tyle czyny człowieka mogą być uznane za godne lub nie. Działalność człowieka ma różnorodny charakter, często związana jest z bezpośrednim kontaktem z drugim człowiekiem (np. lekarz, pielęgniarka, kapłan, nauczyciel) lub kontakt ten ma charakter pośredni – poprzez wytwarzane produkty (np. inżynier, pisarz, aktor, pracownik w fabryce, rolnik). Ocena czynów człowieka jest niewątpliwie bardziej wyrazista w przypadku pierwszej grupy zawodowej aniżeli tej, w której godne czyny oceniamy na podstawie wytworzonych produktów. Dla wielu grup zawodowych sformułowano specyficzne zasady określające tzw. etykę zawodową. Jest rzeczą naturalną, że etyka danego zawodu winna być zgodna z etyką ogólną, gdyż obie te formy stawiają sobie za cel ochronę dóbr moralnych (Czeżowski, 1989; Dobre obyczaje, 2001; Kleszcz, 2011).

Odnosząc powyższe ogólne uwagi do zawodu nauczyciela akademickiego, można sformułować podstawowe jego zadania i w ich świetle rozważyć pojęcie godności, a ściślej godnego postępowania. W mojej ocenie są to głównie:

1. działalność naukowo-badawcza,
2. kształcenie – przekaz wiedzy i jej popularyzacja,
3. wychowanie – kształtowanie postaw młodzieży,
4. działalność na rzecz środowiska pracy (uczelni) i otoczenia.

W działalności naukowo-badawczej najważniejsze znaczenie ma dążenie do prawdy (Jan Paweł II, 1993; Czeżowski, 1989; Dobre obyczaje, 2001; Kodeks etyki, 1997). Praktyczna realizacja tego postulatu wygląda inaczej w grupie nauk humanistyczno-historycznych oraz w techniczno-przyrodniczych. Założenie dążenia do prawdy jako celu działalności naukowej winno być niezależne od uwarunkowań zewnętrznych, nacisków czy ewentualnych szybkich, błyskotliwych osiągnięć. W naukach techniczno-przyrodniczych może pojawić się pokusa „pójścia na skróty”, szczególnie, gdy w grę wchodzi możliwe zastosowanie pociągające za sobą wymierne korzyści finansowe. Zawsze obowiązuje zasada uczciwości badacza, która wymaga przyjęcia nie tylko oczekiwanych pozytywnych wyników, lecz również negatywnych aspektów – zwykle niepożądanych. W podsumowaniu działalności nauczyciela akademickiego w zakresie pracy naukowo-badawczej można postawić ogólny postulat rzetelności. Należy go rozumieć jako przeciwieństwo „brakoróbstwa, partactwa, oszustw wszelakiego rodzaju, ale i niedbalstwa, lenistwa, lekkomyślności i lekceważenia obowiązków, gonienie za korzyścią najmniejszym kosztem” (Czeżowski, 1989).

Zadanie nauczyciela akademickiego w zakresie kształcenia jest związane z jego działalnością naukowo-badawczą, szczególnie na studiach II stopnia i studiach doktoranckich. Ocena jakości tych studiów często wiąże się z udziałem studentów w pracach badawczych. Ogólnie jednak kształcenie winno mieć taki charakter, aby było zrozumiałe i efektywne dla każdego studenta, a nie tylko dla wąskiej grupy wybitnych. Wymaga to dbałości o doskonalenie jakości kształcenia i poszukiwanie ciekawej i zrozumiałej formy (Dobre obyczaje, 2001; Kodeks etyki, 1997). Sposób realizacji zadań dydaktycznych stanowi istotny element kształtowania postaw studentów – czyli jest ważnym czynnikiem wychowawczym. Niezbędny jest w tym względzie obiektywizm przekazu obejmujący nie tylko osiągnięcia własne nauczyciela akademickiego lecz również innych badaczy, szczególnie gdy stanowią one teorie i rozwiązania konkurencyjne. W procesie przekazu wiedzy nauczyciel akademicki winien traktować studenta z życzliwością i w sposób nienaruszający jego godności.

Szczególne znaczenie wychowawcze ma sprawiedliwe ocenianie postępów studentów, zarówno bieżące w trakcie zajęć ćwiczeniowych, laboratoryjnych, jak również podsumowujące w ramach zaliczeń i egzaminów. W tym kontekście ważna jest dbałość o sprawiedliwe warunki przeprowadzania egzaminów i zaliczeń identyczne dla wszystkich zdających. Wymóg uczciwego podejścia do pisemnej formy egzaminu winien stanowić jednoznacznie sformułowany warunek przez nauczyciela wraz z określeniem konsekwencji w przypadku podejmowania jakichkolwiek prób nieuczciwych. Możliwości, jakie dają współczesne techniki komunikacji, wymagają ze strony nauczyciela szczególnej dbałości i determinacji. Ma to znaczenie nie tylko dla tych osób, które sięgają po nieuczciwe sposoby zaliczania egzaminów, lecz w jeszcze większym stopniu dla osób, które podchodzą do zdawania w sposób uczciwy. Zdecydowana negatywna ocena nieuczciwych form zdawania utwierdza postawę, że pozytywny efekt końcowy można uzyskać jedynie uczciwą drogą.

Ocena, jaką uzyskuje student zdając egzamin, w żaden sposób nie może rzutować na sposób odnoszenia się do studenta. Każdego studenta, niezależnie od poziomu jego wiedzy z danego przedmiotu, należy traktować z godnością i szacunkiem należnym każdej osobie. Doświadczenie uczy, że warto na pierwszych zajęciach wyraźnie sformułować nie tylko wymagania merytoryczne dotyczące danego przedmiotu, ale również etyczne związane z relacją nauczyciela i grupy studentów oraz oczekiwaniami w zakresie uczciwego rozliczania wymagań (egzaminów, zaliczeń, prac okresowych, itp.).

Może się zdarzyć, że ocena jaką uzyskał student jest niewłaściwa z racji pomyłki nauczyciela w ocenie pracy (nauczyciel akademicki nie jest nieomylny!). Gotowość uznania swojego błędu jest niezbędną cechą dobrego nauczyciela i w moim przekonaniu stanowi wyraźny pozytywny przekaz wychowawczy.

Przedstawione powyżej wybrane uwagi szczegółowe potwierdzają, że sposób realizacji przez nauczyciela funkcji kształcenia ma duże znaczenie wychowawcze. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że nauczyciel akademicki wychowuje głównie poprzez jasno sformułowany wybór zasad, warunków i form

prowadzenia zajęć i ich konsekwentnego respektowania, zgodnie z ustaleniami przyjętymi przez obie strony (nauczyciel – studenci) na pierwszych zajęciach.

Nauczyciel akademicki realizuje funkcję wychowawczą nie tylko w trakcie zajęć. Ze względu na pozycję, jaką zajmuje w środowisku uczelnianym, jego oddziaływanie jest daleko szersze. Młodzież akademicką cechuje niezwykle zmysł obserwacji oraz bardzo wyczulony – czasem ponad miarę – krytycyzm. Cechy te podkreśla św. Jan Paweł II w listach do młodych z okazji międzynarodowych spotkań z młodymi (Jan Paweł II, 2005). Młodzież wnikliwie obserwuje zachowania nauczycieli i na gorąco je komentuje. Komentarze nie ograniczają się tylko do wymiany zdań w czasie spotkań w gronie koleżanek i kolegów, lecz często przyjmują formę otwartych tekstów we współczesnych mediach społecznościowych. Informacje takie – nie zawsze sprawdzone i prawdziwe – szybko trafiają do szerokiego grona odbiorców. Stąd też każde zaobserwowane zachowanie czy reakcja nauczyciela akademickiego dostrzeżona przez jednego studenta staje się szybko powszechnie znana w środowisku akademickim.

Nauczyciel akademicki ma możliwość ukazywania i pochwały postaw uczciwych i odpowiedzialnych wśród swoich studentów wykazując zrozumienie dla obiektywnych trudności i losowych sytuacji w indywidualnych przypadkach. Studenci potrafią wysoko ocenić gotowość dogłębnego rozeznania sytuacji przed wydaniem ostatecznej decyzji dotyczącej indywidualnej sprawy.

Klika słów wypada również poświęcić szerszej działalności nauczyciela akademickiego, a w szczególności możliwości jego oddziaływania na otoczenie. Wiedza i doświadczenie, które posiada, mogą i powinny być wykorzystane nie tylko w ramach uczelni. Istnieje wiele aktywności poza uczelnią, w których uczestniczą nauczyciele akademicy na rzecz lokalnych społeczności. Jest to kolejny obszar mający znaczenie w procesie wychowania. W tym zakresie mieści się również zadanie popularyzacji wiedzy w różnych środowiskach (organizacje młodzieżowe, uniwersytety trzeciego wieku, prelekcje w szkołach niższego szczebla, itp.) (Kodeks etyki, 1997; Dobrze obyczajnie, 2001). Działania te przyjmują różne formy od tradycyjnych wykładów po współczesne akcje typu: festiwali nauki, nocy naukowców czy akademii młodych naukowców (inżynierów), itp. Wszystkie te działania tworzą określony klimat wokół społeczności nauczycieli akademickich oraz poszczególnych jej członków.

Naszkicowane działania kształtują opinię o nauczycielu akademickim i godnie wypełniane są źródłem pozytywnych ocen przez studentów. Godność nauczyciela akademickiego jest ściśle związana z pojęciem autorytetu. W nauce pojęcie autorytetu ma ciągle istotne znaczenie, natomiast coraz rzadziej pojawia się ono w problematyce wychowawczej. W miejsce autorytetu stawia się idola z określonym „czasem ważności”, którego w każdej chwili można zastąpić nowym, w zależności od aktualnej koniunktury i partykularnych interesów grupy decydentów. Obserwacja różnych środowisk młodzieży wskazuje jednak na swoisty głód autorytetów. Młodzież poszukuje nieklamanych autorytetów, chętnie za nimi podąża. Proces wychowania można porównać do drogi, którą podążają do wspólnego celu wychowanek i wychowawca, z tą różnicą, że wychowawca zna drogę, a wychowanek ma do niego zaufanie – wychowawca jest dla niego

autorytetem. Meissner wymienia trzy źródła autorytetu, które mają jednak ograniczony charakter (Meissner, 1997). Są to: władza, wiedza oraz wysokie morale. Jednocześnie zwraca uwagę na jeszcze jedno źródło autorytetu, które nie podlega tym ograniczeniom. Jest to postawa troski o dobro wychowanka; mówiąc inaczej, jest to bezinteresowna miłość. W pracy wychowawczej warto o tym pamiętać, gdyż pozwala ona pokonać wszystkie niedoskonałości osoby wychowawcy i zachęcić wychowanków do dobrych zachowań. Ciekawe i niezwykle trafne uwagi podaje Br. T. Ruciński na temat czynników budujących autorytet (Ruciński, 1999). Wykorzystuje on swoistą grę słów twierdząc, że autorytet budują: powaga, uwaga, rozważa i odwaga. POWAGA (umysłowa, moralna, duchowa, przedmiotowa) rozumiana jest jako przeciwieństwo sprowadzania wszystkiego do zabawy, happeningu, groteski. UWAGA jest drogą do mądrości, a przeciwieństwem powierzchowności, tymczasowości, stanów narkotycznych czy hipnozy telewizyjnej. Pod pojęciem ROZWAGI rozumiana jest umiejętność oceniania rzeczywistości wbrew narzucającym się sądom, opiniom, modom oraz jako przeciwieństwo myślenia życzeniowego czy nawet magicznego. Na koniec ODWAGA, która jest postawą bycia sobą i znakiem sprzeciwu. Jest niezbędna do podejmowania tego, co wartościowe, lecz niepopularne, trudne i nieopłacalne, i przeciwieństwem strachu przed napiętnowaniem jako kapłana, cenzora, oszołoma.

Autorytet jest konieczną cechą nauczyciela akademickiego jako wychowawcy, i stąd też winien on o niego zadbać. Nie jest to czynność jednorazowa – o autorytet trzeba dbać zawsze.

4. Podsumowanie

Odnosząc się do wypowiedzi św. Jana Pawła II, skierowanej do rektorów i nauczycieli akademickich, przyjętej jako motto powyższych rozważań, wypada podjąć próbę odpowiedzi na to Papieskie wezwanie. Odpowiedź można sformułować w formie „klucza” czterech czynności.

Po pierwsze: BYĆ. Wychowanie wymaga kontaktu osobowego wychowawcy i wychowanka. Nie może odbywać się wyłącznie w świecie wirtualnym. Trzeba młodym poświęcić czas i uczestniczyć w ich życiu, jeśli jest takie zaproszenie z ich strony. Nierzadko będzie to wymagało kontaktu również poza czasem objętym planem zajęć.

Po drugie: SŁUCHAĆ. Naturalną formą przekazu wiedzy jest przekaz słowny. Nauczyciel – a szczególnie nauczyciel akademicki – mówi i oczekuje, że będzie słuchany. Przystawienie się na „odbiór” nie jest łatwe, a jednak jest konieczne by usłyszeć o problemach, jakie nurtują młodych.

Po trzecie: WYMAGAĆ. Nie ma kształtowania postaw bez wymagań. Młodzi nie boją się wymagań, jednakże trzeba je nazwać, ukazać ich sens i pomóc – jeśli trzeba – w realizacji.

Po czwarte: ŚWIADCZYĆ. Młodzi oczekują autentycznych autorytetów, wzorców, prawdziwego świadectwa życia, pełnej zgodności głoszonych zasad z ich realizacją. Mentorstwo nie wystarczy, a czasem wręcz może przeszkadzać.

Powyżej zestawione zasady mogą się wydawać bardzo oczywiste i mało odkrywcze, jednakże pełne zgłębienie ich natury, a w dalszej kolejności rzetelna realizacja stanowią duże wyzwanie dla nauczyciela akademickiego, który odpowiedzialnie traktuje swoją wychowawczą misję.

Bibliografia

- Augustyniak, E. (2004). Etos akademicki a kultura wyższej uczelni. W: K. Kloc, E. Chmielecka (red.), *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim* (ss. 47-54). Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych.
- Czeżowski, T. (1989). O rzetelności, obiektywności i bezstronności w badaniach naukowych. W: *Pisma z etyki i teorii wartości*. Wrocław: Ossolineum.
- Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych* (2001). Wyd. III. Warszawa: Komitet Etyki w Nauce PAN.
- Dobrzyńska, I. (1999). Wychowanie w szkole na tle współczesnych nurtów pedagogicznych. W: Ozimek E. (red.), *Wychowanie – potrzeba dziecka – zdanie domu i szkoły* (ss. 60-91). Poznań: Wyd. Oficyna Współczesna.
- Dziewiecki, M. (2000). *Wychowanie ku wartościom*. W: Borowczyk S. (red.), *W stronę dobra* (ss. 37-52). Poznań: Wyd. Oficyna Współczesna.
- Jan Paweł II. (1979). *Redemptor hominis* – Encyklika. Rzym.
- Jan Paweł II. (1993). *Veritatis splendor* – Encyklika. Rzym.
- Jan Paweł II. (2005). *Listy do młodych*. Poznań: Wyd. Pallottinum.
- Kleszcz, R. (2011). O godności nauczyciela akademickiego. *Materiały Konferencji Nauka – Etyka – Wiara NEW'11* (ss. 392-402). Warszawa: Chrześcijańskie Forum Pracowników Nauki.
- Kodeks Etyki Nauczycielskiej* (1997). Wyd. III. Ząbki: Polskie Towarzystwo Nauczycieli, wyd. Apostolicum.
- Meissner, K. (1998). *Płciowość człowieka w kontekście wychowania osoby ludzkiej*. Poznań: Wyd. Fundacja „Głos dla Życia”.
- Ruciński, T. (1999) Autorytet w wychowaniu. *Wychowawca* nr 3.
- Rybicki, S.R. (1993). *Godność nauczyciela*. Kraków: WAM.
- Sławiński, J. (2011). Godność człowieka – Dignitas hominis. *Materiały Konferencji Nauka – Etyka – Wiara NEW'11* (ss. 104-110). Warszawa: Chrześcijańskie Forum Pracowników Nauki.
- Szablak, K., (2000). Wychowywać czy nie wychowywać. W: S. Borowczyk (red.), *W stronę dobra* (ss. 53-56). Poznań: Oficyna Współczesna,
- Śliwerski, B. (1998). *Współczesne teorie i nurty wychowania*. Kraków: Oficyna Wyd. IMPULS.
- Urbaniak, A. (2001). *Wspólna troska*. Poznań: Wyd. BONAMI.
- Urbaniak, A. (2012). *Wychować dobrego człowieka*. Poznań: Wyd. BONAMI.

- Wadowski, J. (2011). Problem godności człowieka w cywilizacji naukowo-technicznej. *Materiały Konferencji Nauka – Etyka – Wiara NEW'11* (ss. 257-270). Warszawa: Chrześcijańskie Forum Pracowników Nauki.
- Węgrzecki, A. (2004). Sylwetka aksjologiczna nauczyciela akademickiego. W: K. Kloc, E. Chmielecka (red.), *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim* (ss. 34-38). Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych.
- Wolicki, M. (1999). *Wychowanie do wartości*. Wrocław: TUM.

ACADEMIC TEACHER AND UPBRINGING

Abstract

In an academic teacher's work undoubtedly the dominant role is played by the scientific reliability of conducted research and attention to the high substantive level of the transferred knowledge. Upbringing problems usually go down in the background. However, the Code of Teacher Ethics, developed in 1997 by the Polish Teachers' Society, draws attention to moral aspects of a teacher's work. The content of the paper is an analysis of the basic tasks of an academic teacher in this field, particularly emphasising that educational actions concern people who already represent specific moral attitudes and in many cases have different life experiences. From the perspective of my own experience in scientific and didactic work on various educational profiles (humanistic, technical, theological), as well as on various levels of education, I will try to indicate, in my opinion, the most important tasks for an academic teacher related to the spiritual and to the ethical sphere, particularly. There are extremely valuable tips for educational work in upbringing included in the teaching of St John Paul II in his letters to young people for the occasion of world youth meetings. They indicate very important values on which one can base his work with young people, maintaining an attitude of dignity and respect for students, regardless of their views and demonstrative behaviour.

Nota o autorze:

Andrzej Urbaniak, prof. dr hab. inż., profesor w Instytucie Informatyki Politechniki Poznańskiej. Absolwent Wydziału Elektrycznego PP na kierunku automatyka oraz UAM w Poznaniu na kierunku matematyka. Główne zainteresowania naukowe obejmują wykorzystanie metod badań operacyjnych w problemach optymalizacji sterowania i eksploatacji obiektów i procesów szczególnie w inżynierii i ochronie środowiska. Jest autorem i współautorem ponad 250 prac. Prowadzi działalność dydaktyczną w zakresie przedmiotów związanych z automatyką, informatyką i optymalizacją. Od lat związany z ośrodkami kształcenia nauczycieli w zakresie wychowawczej funkcji szkoły. Był członkiem Zespołu Ministerialnego przygotowującego ramowe programy wychowania do życia w rodzinie. Był radnym Sejmiku Województwa Wielkopolskiego II kadencji, członkiem Komisji Rodziny oraz Komisji Edukacji. Prowadził również wykłady na podyplomowych studiach dla nauczycieli oraz dla doradców życia rodzinnego m.in. KUL w Lublinie, USKW w Warszawie, na wydziałach teologicznych w Poznaniu, Kaliszu, Gorzowie i Zielonej Górze.